

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 343

KADIZÂDELİLER VE SİVÂSÎLER TARTIŞMASI

Muhammet Raşit AKPINAR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 14721)

1. Baskı: Aralık 2019

ISBN: 978-605-7570-78-9

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

KADIZÂDELİLER VE SİVÂSÎLER TARTIŞMASI

Muhammet Raşit AKPINAR

Ankara 2019

Muhammet Raşit AKPINAR

1987 yılında Konya’da doğdu. 2003 yılında Sivas Anadolu İmam Hatip Lisesi’ni, 2007 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni bitirdi. Yüksek Lisansını “*Kadıızâdeliler ve Sivâsiler Arasındaki Fıkhî Tartışmalar*” adlı teziyle Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Hukuku Bilim Dalı’nda tamamladı (2009). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde başladığı doktora programını “*Muhammed Enver Şah el-Keşmîrî ve Fıkıh Düşüncesi*” adlı teziyle 2017 yılında tamamladı. Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi’nde öğretim üyesi olarak çalışmalarına devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
GİRİŞ	11
I. KADIZÂDELİLER VE SİVÂSÎLER TARTIŞMASI	13
A. Kadızâde-Sivâsî Tartışmasını Konu Alan Tarihî Kaynaklar	15
B. Tarafların Telif Ettiği Eserler	16
C. Konuyla İlgili Yapılmış Müstakil Çalışmalar	17
II. 17. YÜZYIL OSMANLI TOPLUMU	19
A. Sosyal ve Siyasî Hayat	20
B. İlmî Hayat	22
1. Ulemânın Durumu	23
2. Meşâyih ve Mutasavvıfların Durumu	30
3. Ulemâ - Meşâyih Münasebetleri	33

BİRİNCİ BÖLÜM

KADIZÂDELİ-SİVÂSÎ EKOLLEŞMESİ	39
I. KADIZÂDELİLER	41
A. İlham Kaynağı: İbn Teymiyye ve Birgivî	41
B. Kadızâdeliler Hareketinin Evreleri	47
1. Hareketin Başlaması ve Fikrî Dönem	47
2. Hareketin Genişlemesi ve Fiilî Dönem	51
3. Hareketin Son Bulması	54
C. Kadızâde Ekolünün Önderleri	57
1. Kadızâde Mehmed Efendi (990/1582 - 1045/1635)	57
a. Hayatı	57
b. İlmî Kişiliği	59
c. Eserleri	65
2. Üstüvânî Mehmed Efendi (1017/1608 - 1072/1668)	71
a. Hayatı	71
b. İlmî Kişiliği	74
c. Eserleri	76
3. Vâni Mehmed Efendi (ö. 1096/1685)	78
a. Hayatı	78
b. İlmî Kişiliği	80
c. Eserleri	84
II. SİVÂSÎLER	87
A. Sivâsî Ekolünün Düşünce Yapısı	88
B. Sivâsî Ekolünün Önderleri	89

1. Abdulmecid Sivâsî Efendi (971/1563 - 1049/1639)-----	89
a. Hayatı-----	89
b. İlmî Kişiliği -----	92
c. Eserleri -----	93
2. Abdülahad Nûri Sivâsî Efendi (1003/1595 - 1061/1650) -----	96
a. Hayatı-----	96
b. İlmî Kişiliği -----	97
c. Eserleri -----	97
III. KADIZÂDELİ-SİVÂSÎ EKOLLEŞMESİ KARŞISINDA DEVLETİN TUTUMU	99

İKİNCİ BÖLÜM

KADIZÂDELİ-SİVÂSÎ EKOLLEŞMESİNDE TARTIŞILAN KONULAR -----	103
I. TARTIŞMANIN FIKRÎ ZEMİNİ -----	114
A. Ekollerin Örf ve Yaklaşımı -----	116
1. Örf Kavramı -----	116
2. Osmanlı Örfî Hukuku-----	121
3. Kötü Alışkanlıklar ve Örf İlişkisi-----	123
4. Bidat-Örf İlişkisi -----	127
B. Ekollerin Bid'atlara Karşı Mücadele Yöntemi -----	136
1. Emir bi'l-Ma'rûf Nehiy ani'l-Münker Kavramı -----	136
2. İyiliği Emir ve Kötülükten Sakındırmada Yöntem ve Amaç--	141
II. TARTIŞILAN FIKHÎ KONULAR-----	150
A. Müsbet İlimlerinin Tahsili-----	150
B. Rüşvet -----	156
C. Tütün -----	160
D. Kahve ve Kahvehaneler-----	168
E. Kabir Ziyareti -----	172
F. Cehrî Zikir-----	175
G. Tegannî, Raks, Semâ' ve Devrân -----	181
H. Tasliye, Tardıye ve Musâfaha -----	195
İ. Cemaatle Nafîle Namaz -----	199
J. Diğer Sakınılması Gereken Haramlar ve Elfâz-ı Kûfür -----	202
SONUÇ -----	213
KAYNAKÇA -----	221
DİZİN -----	233

ÖN SÖZ

İslâm tarihi boyunca çeşitli fırkalar arasında fikir ve yöntem ayrılıkları her zaman var olmuş, fitne ve düşmanlığı körüklediği sürece bu ihtilaflar bir zenginlik ve rahmet olarak telakki edilmiştir. Aslında her biri alternatif çözüm potansiyeli taşıyan bu görüş ayrılıkları, ne yazık ki bazen çözüm önermek şöyle dursun bizzat sorunun bir parçası haline dönüşmüş ve taraflar arasında şiddetli çatışmalara sebebiyet vermiştir.

Devlet ve toplum yapısında bozulmaların görülmeye başladığı 17. yüzyıl Osmanlı'sı da birbirinin alternatifi iki farklı ekol olan Kadızâdeliler ve Sivâsîler'in bu türden tartışmalarına tanıklık etmiştir. Esas itibarıyla amaçları, huzurun temini ve sorunların çözümünde kesişen bu iki ekol, aynı amaca ulaştıracak yöntemlerde anlaşamamış ve hararetli bir tartışmanın tarafı olmuştur. Kadızâde Mehmed Efendi ile Abdülmecid Sivâsî Efendi arasında başlayan bu tartışmalar, toplumun gündeminde büyük yankı uyandırmış ve bu iki ismin takipçileri tarafından yüzyıl boyunca sürdürülen bir ekolleşmeye dönüşmüştür.

Genellikle her iki ekolün önderleri de Osmanlı ilmiye sınıfının en alt zümresini teşkil eden cami vâizlerinden oluşmuştur. Bunlar arasında fakihler olarak da anılan Kadızâdeliler'in savunduğu fikirler, İslam tarihinde problemlerin çözümü için dinin özüne dönmeyi öneren Selefi

düşünce ile benzeştirilmiştir. Sivâsîler ise bu düşünceye karşı içinde tasavvuf kültürünü de barındıran geleneksel anlayışın savunucusu konumundadır.

Kadızâdeli vâizler ile sûfiler arasında vuku bulan bu tartışmalar, o döneme tanıklık etmiş bazı isimlerin de aralarında bulunduğu birçok araştırmacının dikkatini çekmiş, tarihî kaynaklar ve müstakil eserler tarafından konu edilmiştir. Bu araştırmayı diğerlerinden farklı kılan husus ise, tartışmayı sadece tarihi veriler ışığında ele almanın ötesinde tarafların görüşlerini kendi anlatımlarından öğrenmeye imkân veren yazma metinlerin ilk defa incelendiği bir çalışma olmasıdır. Her iki ekol mensuplarınınca telif edilen bu eserlerin incelenmesi neticesinde, meseleye bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşma fırsatı bulunmuş, tartışılan konuların birbiriyle ilişkisi kurulmaya çalışılmış ve bu sayede tartışmanın arka planına yönelik bazı tespitlere ulaşılmıştır.

Kadızâdeliler ve Sivâsîler arasında gerçekleşen bu tartışmaların, siyasî ve ideolojik yönleri bulunsa da tartışma konuları iki ekol tarafından dinî-hukukî bir zeminde temellendirilmeye çalışılmıştır. Belli düzeyde fıkıh eğitimi almış tarafların tartışılan meseleleri klasik hukuk doktrininin terminoloji ve sistematliğini kullanarak temellendirmeye çalışması bu konu üzerinde çalışmamızın asıl sebebi olmuştur.

Çalışmamız, giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Konu sınırlandırması ve kaynak analizi yaptığımız giriş bölümünde, tarafların yaşadığı yüzyılın genel durumu ve toplum içindeki statüleri hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Kadızâde ve Sivâsî ekollerinin oluşumu, bu ekoller-

menin önder şahsiyetleri ve tartışmanın tarihi seyri ele alınmıştır. İkinci bölümde ise Kadızâde ve Sivâsî ekollerinin sahip olduğu bakış açısı, tartışılan konulardan yola çıkarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bölümde görüş ayrılıklarının fikrî temelleri üzerinde durulmuş bunun yanında tartışmaya etki etmiş olması muhtemel diğer nedenlere de değinilmiştir. Ardından görüşlerin temellendirilmesi esnasında müracaat edilen kaynaklar ve kullanılan metotlar hakkında bazı tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Son olarak tartışılan meseleler, tek tek ele alınmıştır.

Bu vesileyle yüksek lisans tezi olarak hazırladığım bu araştırma boyunca yönlendirme ve teşviklerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Hasan HACAK'a, konu seçiminde yardımlarından istifade ettiğim Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN ve Yrd. Doç. Dr. Tayyip KILIÇ'a şükranlarımı arz ediyorum. Ayrıca fikir ve görüşleriyle çalışmamın şekillenmesine katkıda bulunan babam Prof. Dr. Ali AKPINAR ve kardeşim Ömer Faruk AKPINAR'a teşekkürü zevkle yerine getirilmesi gereken bir borç biliyorum.

Muhammet Raşit AKPINAR

Üsküdar 2009